

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ
EESTI KEELE JA KIRJANDUSE LEKTORAAT

Anna Gerasjova
AEG METAFLOORINA MEEDIATEKSTIDES JA FRASEOLOOGIAS

Bakalaureusetöö

Juhendaja Larissa Degel, PhD

NARVA 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
/töö autori allkiri/

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. METAFOORID KEELELISES MAAILMAPILDIS	5
1.1. Keeleline maailmapilt	5
1.2. Metafoor. Kognitiivne metafooriteooria	6
1.3. Aeg kui metafooriline mõiste.....	8
2. AJA METAFOORID MEEDIA TEKSTIDES	9
2.1. Meediatekstid uurimismaterjalina.....	9
2.2. Uurimuse põhimõtted.....	10
2.3. AEG ON RESSURSS	11
2.4. AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT	13
2.5. AEG ON LIIKUV OBJEKT	14
2.6. AEG ON MAHUTI.....	15
2.7. AEG ON TEGIJA	17
2.8. AEG ON PERIOOD	17
2.9. Kokkuvõtvalt AJA – metafooridest meediatekside põhjal	19
3. AJA METAFOORID FRASEOLOOGIAS	22
3.1. Fraseoloogia uurimismaterjalina.....	22
3.2. Uurimuse põhimõtted.....	22
3.3. Fraseologismid, kus AEG ON RESSURSS.....	23
3.4. Fraseologismid, kus AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT	24
3.5. Fraseologismid, kus AEG ON LIIKUV OBJEKT.....	24
3.6. Fraseologismid, kus AEG ON PERIOOD	25
3.7. Kokkuvõtvalt AJA – metafooridest fraseoloogiasõnaraamatu põhjal	25
4. KOKKUVÕTVALT ANALÜÜSIST MEEDIA TEKSTIDE JA FRASEOLOOGIASÕNARAAMATU PÕHJAL	27
KOKKUVÕTE	29
KIRJANDUS	31
ALLIKAD	34
SUMMARY: TIME AS A METAPHOR IN MEDIA TEXTS AND PHRASEOLOGY	35

SISSEJUHATUS

Mõisted nagu metafoor, isikustamine, hüperbool jt on keeruline seletada. Ja selles töös soovin suunata oma tähelepanu ainult ühele mõistele - metafoorile. Metafoor on midagi fantastilist ja uskumatut, sest see on maailma arusaamise, inimese kogemuste ja kultuuri peegeldus. Metafooridega on võimalik seletada kõike, isegi abstraktseid asju ja nähtusi, nt aeg ja armastus. Kõike seda, mida inimene saab kirjeldada ainult kujutlusvõime abil.

Käesolev töö on pühendatud AJA-metafooride uurimisele meediatekstide ja fraseoloogia põhjal. Töö eesmärk on jälgida, kuidas (mis kujundite kaudu) esineb aeg eesti keele maailmapildis. Töö hüpotees seisneb selles, et aeg avaldub lihtsamate asjade ja nähtuste kaudu.

Aja mõiste kuulub kõige keerukasse nähtusesse kaasaegses reaalsuses, sest aja mõiste on abstraktne ja igas kultuuris on olemas oma isiklik, genuiinne või laenatud aja mõiste süsteem (Konnova 2007). Aega pole võimalik seletada või kirjeldada otseselt, sest ajal ei ole vormi, värvi ega suurust, seda ei saa tajuda ja käega katsuda. Inimene ei saa kirjeldada aega nagu lille või raamatut, sest aeg eksisteerib ainult meie teadvuses.

Töö esimeses osas antakse ülevaade mõistetest, mis on seotud metafooridega. Esimene osa koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk käsitleb „keelelist maailmapilti”. Teises peatükis vaadeldakse metafoori mõistet ja kognitiivset metafooriteooriat. Ja lõpuks näitab esimese osa viimane peatükk aja mõiste metafoorilisust.

Töö teises osas esitatakse uurimus, mis on tehtud meediatekstide põhjal. Materjal võeti analüüsimiseks kolmest meediaportaalist: Telegram.ee (<http://www.telegram.ee>), Mürileht.ee (<http://www.muurileht.ee>) ja Sirp.ee (<http://www.sirp.ee>). Uurimismaterjalina kasutati kvalitatiivset analüüsi, mis võimaldab saada andmeid, kuidas sõna *aeg* esineb meediatekstides.

Lisaks uurimusele, mis oli tehtud meediatekstide põhjal, uuriti metafoore Asta Õimu (2000) fraseoloogiasõnaraamatu põhjal. Ja fraseologismide puhul kasutati ka samasugust uurimusmeetodit, mida eelnevalt rakendati meediatekstide põhjal. Kõik leitud metafoorid esitatud tabelites.

1. METAFOORID KEELELISES MAAILMAPILDIS

1.1. Keeleline maailmapilt

Maailmapilt on lai mõiste, sest see kätkeb laia spektri mõisteid erinevatest aladest. Maailmapilti on võimalik defineerida ja vaadelda filosoofia, etnoloogia, psühholoogia, sotsioloogia jne seisukohalt (Degel 2005: 99). See tähendab, et iga teadusharu tõlgendab maailmapildi mõistet erinevalt, lähtudes oma alast.

Svetlana Ter-Minasova (2000: 13) ütles, et keel on kultuuri peegel, milles ei kajastu mitte ainult tõeline maailm, inimest ümbritsev, mitte ainult inimese elu tõelised tingimused, vaid ka rahva avalik eneseteadvus, mentaliteet, rahvusiseloolum, eluviis, kombed, pruuk, kõlblus, väärtused; kõik, mis on tähtis igale inimesele ja maailmale tervikuna. Inimesed annavad oma teadmisi ja kogemusi põlvest põlve edasi keele abil. Iga sõna taga seisab tõelise maailma mingi objekt või nähtus (Ter-Minasova 2000: 38).

Lähtudes keelelise relatiivsuse hüpoteesist on võimalik väita, et inimesed tajuvad maailma suhteliselt erinevalt, oma emakeele prisma läbi (Apresjan 1995: 350). Selle hüpoteesi järgi on maailm realselt eksisteeriv, sest ta peegeldub keeles. Iga keel kujutab tegelikkust omamoodi, mis on iseloomulik ainult selle keelele (Maslova 2000: 61). See tähendab, et iga keel moodustab oma keelelise ehk lingvistilise maailmapildi (Degel 2005: 99). Võtame näiteks keeleoskust – eestlased mõtlevad keeleoskuse all kõigepealt praktilisi oskusi *keelt oskama*, venelased aga teoreetilisi teadmisi *знать язык* (Kruut 2013: 4). Need näited kinnitavad seda fakti, et erinevad keeled nii nimetavad tegelikkuse fragmente erinevalt, kui ka kategoriseerivad tegelikkust fragmentideks erinevalt (Degel 2005: 99).

Eesti keeleteadlane Urmas Sutrop (1999: 113) väidab oma töös “Meie esivanemate rahvatarkus ja maailmapilt: mida keel mäletab?”, et rahva maailmapildi aluseks on rahvatarkus. Just rahvatarkus struktureerib maailma ja sellele vastava maailmapildi. Sutrop jagab maailmapilti kaheks osaks: asiseks ja mentaalseks, lihtsamaks ja keerukamaks. Asine maailmapilt on materiaalne maailm, mis koosneb asjadest, mida inimene saab näha, puutuda ja tajuda. Mentaalne maailm on palju keerulisem arusaamiseks, kui materiaalne, sellepärast, et mentaalset on võimalik ainult kujutleda – kujuteldavatel mõistetel ei ole kuju, vormi ega värvi, midagi - ainult tähendus. Mentaalne maailmapilt ongi kõige huvitavam, aga ka kõige raskemini tabatav.

Aeg nagu hing, vaim või meel kuulub ilmselt mentaalsesse maailmapilti, sest aeg on abstraktne mõiste, millest inimene püüab aru saada oma kogemuste ja teadmiste abil.

1.2. Metafoor. Kognitiivne metafooriteooria

Metafoor on kõnekujund, mis põhineb ülekandel ühelt (allikalt) teisele (sihile) sarnasuse või analoogia alusel (Kasik 2003: 15). Aristoteles oli esimene filosoof, kes pööras tähelepanu metafoorile kui kõnekujundile. Kreeka keeles tähendab metafoor “midagi teise kohta kandma, üle kandma” (Vainik, Velt 2006: 105). Antiikajal kasutati metafoori suuresti kõne kaunistuseks. Metafoor andis võimalust kirjeldada asju näitlikumalt (Timonina 2008).

Aristoteles rajas klassikalise metafoori mõiste arusaamise, mis andis alust metafoori arendamiseks. Tänapäeval on metafoor omaette uurimisala. Metafoorid on nii levinud inimkõnes, et sagedasti me ei märka neid üldse. Metafoorid on inimsuhtluses fundamentaalsed kõikides keeltes, sest nad aitavad inimesel seletada kõike, mis on raske arusaamiseks (Tenjes 2010: 75).

Metafooride uurimisel toimus 20. sajandil objektiivsete piiride avardamine. Kognitiivne lingvistika avastas seost keele ja inimõistuse vahel (Ageev 2013: 3). Kognitiivse metafoori aabitsaks peetakse George Lakoffi ja Mark Johnsoni raamatut "Metaphors we live by" (Tragel 2002: 272). “Metafoorid, mille järgi me elame” näitavad kognitiivseid aluseid metafoori tundmaõppimisel (Lakoff, Johnson 2011: 8).

Kognitivistid näitavad metafoori suurt rolli maailma struktureerimisel ja kategoriseerimisel. Inimene ei väljenda mitte ainult oma mõtteid metafoori abil, vaid ka mõtleb metafooriliselt, ta tunneb maailma, kus elab metafooride abil. Metafoorid aitavad meil ümber korraldada keelelist maailmapilti (Budaev, Chjudinov 2013: 7).

George Lakoff ja Mark Johnson sisse toonud *kontseptuaalse metafoori* mõiste (Lakoff, Johnson 2011). Kontseptuaalne metafoor on metafoorse mõiste projektsioon, kus ühe mõisteala struktuur kantakse üle teisele mõistealale. Teooria põhiväide seisneb selles, et metafoor on universaalne vahend inimese mõtlemiseks, kogemuste ja teadmiste korrastamiseks, uute tähenduste ja mõistete loomiseks (H. Õim 2008: 621).

Ameerika teadlased jagavad kontseptuaalsed metafoorid kolmeks peamiseks rühmaks: struktuursed metafoorid, suunametafoorid ja ontoloogilised metafoorid (Budajev 2006, 16-32).

Struktuursed metafoorid on metafoorid, kus mõni kontsept on loodud teise kontsepti terminite kaudu (Lakoff, Johnson 2011: 31). Näiteks on struktuurne metafoor VAIDLUS ON SÕDA, kus metafoor ei ole ainult vahend vaidluse kirjeldamiseks, vaid ka viis vaidluse mõtestuseks. Vaidluses on võimalik võita või alla jääda nagu sõjas; vaidluses nagu sõjas on olemas võitja ja kaotaja. Palju asju, mis me teeme vaidluses, on võrreldavad sõjaga, vaatamata sellele, et vaidlus ei ole tõeline heitlust (Lakoff, Johnson 2011: 26-27). Metafoor on mõtlemisviis, mille puhul võime allikalast (sõda) lähtudes otsida uusi elemente sihtala (vaidlus) jaoks (Tenjes 2010: 78).

Suunametafoorid on metafoorid, mis on seotud ruumiga, nt *ülal – all, sees – väljas, esipool – tagapool*. Sellised metafoorid toetuvad meie füüsilistele ja kultuurilistele kogemustele. Näiteks, *Mu tuju langes* – näitab, et kurbus on allpool. Väljendis: *Ta on õndsuse tipul*, on selgesti näha, et õnn on ülalpool. Mõlemad näited kinnitavad seda fakti, et suunametafoorid annavad objektile või mõistele ruumilise orientatsiooni (Lakoff, Johnson 2011: 46-47).

Ontoloogilised metafoorid käsitlevad sündmusi, emotsioone, ideid materiaalse olemuse või aine kaudu. Sündmusi ja toiminguid kontseptualiseeritakse metafooriliselt objektidena, tegevusi ainetena, seisundeid konteineritena (Lakoff, Johnson 2011: 49). *Eeloleval kevadel istutame aeda puid. Astume järgmisse aastasse...* selles metafooris me räägime tulevikust, nagu objektist, mis asub eespool. Metafoorid minevikust kasutavad sõnu, mis viitavad sellele, mis jääb selja taha, nt *kaua aega tagasi, kaks aastat tagasi* (Tenjes 2010: 74).

Vaid kõige ilmsemad ontoloogilised metafoorid on metafoorid, kus kujutatakse füüsilist objekti või nähtust ette isikuna. Selline ontoloogiline kategooria hõlmab laia metafooride ringi, kus igas metafooris on võimalik leida inimese erilisi omadusi. Näiteks: *Ilm vedas mind alt. Inflatsioon neelab meie tulu*. Neis näidetes me leiame nähtustes inimese jooni ja omadusi (Lakoff, Johnson 2011: 59-60).

Eespool öeldut kokku võttes, on võimalik ütelda, et kognitiivsed metafoorid ja üldse kognitiivne metafooriteooria aitavad keele abil peegeldada seda, kuidas inimene näeb

maailma. Näiteks, väljend *aega raiskama* ütleb, et inimene tajub aega nagu raha, mis on võimalik kulutada. Aja kontseptualisatsiooniks me kasutame oma praktilisi teadmisi rahast (Lakoff, Johnson 2011: 29-30). Metafoor AEGA RAISKAMA näitab, kuidas keerulist ja abstraktset on võimalik esitada lihtsa ja konkreetse kaudu. Nii võib öelda, et metafoorid hõlbustavad inimese elu, sest nad avardavad senitundmatu piirid.

1.3. Aeg kui metafooriline mõiste

Inimkond on püüdnud vastata küsimusele, mis on aeg, juba tuhandeid aastaid. Tänapäeval aja mõiste jääb veel väga mitmekesiseks ja mitmefunktsionaalseks. Aeg ei ole vedelik ega aine, see on abstraktne mõiste, mida ei saa tajuda ja käega katsuda. Harutihti püüab inimene selliseid mõisteid esemestada, et neist paremini aru saada. Rääkides ajast, võib inimene seostada seda kellaga, nagu mõõteriistaga, aga võib seostada ka lõputu, piiramatu kestusega, lõputult voolavate tundide, päevade, aastatega. Igal inimesel on oma aja ettekujutus: kellegi jaoks see on käekell, kellegi jaoks päevik. Asta Õimu (2002: 27) sõnul on inimeste jaoks loomulik mõelda abstraktsetest asjadest konkreetsete kaudu, kuid mitte vastupidi.

On võimalik väita, et aeg on lahutamatu osa inimteadvusest (Soosaar 2003: 20). Aeg on mõni tingimus, mis on vajalik inimesele maailma vaatluseks, iseennast kaasa arvatud. Kaasaegne inimene ei saa eksisteerida ajast ära: ta sõltub ajast täielikult, ta planeerib oma tegevusi lähtudes ajast, saavutab eesmärgi. Inimene elab ajas, minevikku meenutades, tulevikust unistades ja olevikus tegutsedes (Tragel 2014).

Aristoteles alustas aja uurimist muutusest. Ta kinnitas, et aega mõistetakse kui muutust, aga muutused toimuvad asjus, mis inimene või keegi teine toimetab; muutused ei toimu ajas. Aeg on iseenesest liikumatu. Aeg ei liigu kiiremini või aeglasemini, aga muutus võib seda olla (Annus 2002: 145). Ajal ei ole iseloomustust, iseloomustus on sellel, mis toimus ajas. Ajal ei ole alguspunkti ega lõpppunkti, tervelt ei ole tulevikku või minevikku, sest inimene täpselt ei saa ütelda, kus lõpeb minevik ja algab tulevik (Tjunjaev 2001). Ajast arusaamine toimub teiste asjade või protsesside kaudu, metafooriliselt.

Järgmises peatükis püüan selgitada, kuidas me mõtleme ja räägime ajast ja milliseid metafoore me kasutame, et kirjeldada aega, ning mida võivad ütelda need metafoorid meie keelelise maailmapildi kohta.

2. AJA METAFOORID MEEDIA TEKSTIDES

2.1. Meediatekstud uurimismaterjalina

Ajakirjanduskeeles peegelduvad muutused, mis toimuvad kõikides keelealades (Anisimova 2010). Meediakeele piirid on nii laiad, et ei ole võimalik määratleda ühiselt kirjakeele valdkonda. Reet Kasiku (2009) järgi koosneb ajakirjanduskeel paljudest erinevatest osadest, kaasa arvatud tsitaadid, rohkem või vähem kunstilised tekstid (esseed, reklaamid) või stilistilistel eesmärkidel kasutatud mittekirjakeelsed keelendid (kõnekeelsed ja murdekeelsed väljendid jms) (Kasik 2009).

Asta Õim (2011: 3) täheldas, et avalik keelekasutus on sagedasti orienteeritud moele, trendidele, epateerivale väljendusele. Näiteks kui maineka inimese või poliitilise liidri suus või käe all sünnib mahlakas metafoor, siis levib see üldisesse kasutusse nii ruttu, et ei jõua silmagi pilgutada. Selles protsessis ei ole midagi halba, oluline on see, et uusväljend järgiks eesti keelele omast kujundikasutust, vormianaloogiaid, lauseehitust.

Priit Põhjala (2011) kirjutas oma artiklis “Metafoorid tänapäeva Eesti meedias”, et meediakeel on ülimalt metafoorne. Iga päev püüavad ajakirjanduse töötajad luua tavaliste metafooride kallal mahlakaid keelelisi kujundeid. Põhjala jagab meetafoorid kaheks. Esimesse rühma kuuluvad nn igapäevased argikeele metafoorid. Need on metafoorid, mis inimene ei teadvusta sageli kui metafoore, sest need on surnud või kivistunud, fossiilsed. Teises rühmas on teadlikult konstrueeritud värsked metafoorid. Minu arust on väga huvitavad just värsked metafoorid, sest nad võivad nii rikastada meie keelt, kui ka risustada seda.

Metafoor mängib suurt rolli meediatekstide vaatluses, sest metafoor kujutab endast üht tähtsat keelelist vahendit, mis mõjub auditooriumile. Lisaks sellele äratab metafoor huvi teadlastel veel kahel põhjusel. Ühelt poolt on metafoor mentaalne fenomen, mis kajastab keele, mõtlemise ja kultuuri vahekorda, ning annab võimalust pääseda kollektiivsesse alateadvusesse ja uurida rahvuse mentaalsust. Teiselt poolt on metafooridel ürgset pragmaatilist võimet, mis seisneb inimese maailma ümbermõtestuses (Kaltashkina 2012: 75).

Meediatekstide metafooride uurimine annab võimalust avastada, kuidas inimesed näevad ja saavad ajast aru.

2.2. Uurimuse põhimõtted

Käesolev uurimus põhineb meediatekstide analüüsile. Uurimuse eesmärk on välja selgitada, mis kontekstides ja tähendustes kasutatakse sõna *aeg*, mis omadused esinevad *ajal*.

Analüüs käsitleb kontekste, kus esineb sõna *aeg*. Konktekstid, mis on käsitatud uurimuses, pärinevad detsembrist 2014. aastast märtsi 2015. aastani kolmest veebiportaalist: Telegram.ee (<http://www.telegram.ee>), Mürileht.ee (<http://www.muurileht.ee>) ja Sirp.ee (<http://www.sirp.ee>). Telegramis vaadeldi 169 teksti, Mürilehes 99 teksti ja Sirbis 432 teksti. Tekstides leiti 80 konteksti, kus sõna *aeg* esineb metafoorselt.

Telegram.ee on eestikeelne netiväljaanne, mis annab välja alternatiivudiseid ja – artikleid. Toimetuse juht on Hando Tõnumaa, peatoimetaja Mariann Joonas. Oma tööd alustas veebileht suhteliselt hiljuti, 2013. aasta jaanuaris. Telegram.ee ei ole tavaline uudisteportaal, kus antakse kuivi arve või sündmuste kirjeldusi. Siin püüavad autorid vaadelda situatsiooni erinevatest külgedest ja isegi seestpoolt.

Muurileht.ee on Mürilehe interneti versioon. Mürileht on eestikeelne nüüdiskultuuri ajaleht, mis ilmub üks kord kuus. Mürileht.ee sisaldab artikleid, mis kajastavad kultuurielu erinevaid aspekte: disain, muusika, kunst, teater ja palju muud. Huvitav on ka see, et ajalehe tootmises osalevad peamiselt noored autorid. Ma arvan, et see on tähtis uurimuse seisukohalt, sest see annab võimalust analüüsida tekste, kus autor alles alustab ning teeb oma esimesi samme ajakirjanduses. Oletan, et noored autorid tunnevad end keeletarvituses vabamalt.

Sirp on eestikeelne kultuuriajaleht, mis ilmub nii trükis kui ka Internetis üks kord nädalas. Sirp.ee nagu Mürileht.ee käsitleb Eesti ja maailma kultuurielu. Sirbi ajalehele kaastöid teevad Eesti tuntud kultuuritegelased ja kultuuritometajad, nende hulgas on Eesti teatriteadlane Ott Karulin (peatoimetaja), kirjandusteadlane ja -kriitik Pille-Riin Larm (kirjandustoimetaja), Eesti graafik ja raamatuillustraator Piia Ruber (kujundustoimetaja) jpt.

Allpool on esitatud peatükid, kus on toodud kognitiivseid mõistemetafoore, millised on lähedased tähenduse poolest. Metafoore, mis kordusid erinevates tekstides, uurimuses

näidati ainult üks kord. Kõik leitud metafoorid esitati tabelites, mis koosnevad neljast tulbast. Esimeses tulbas esitati metafoori järjekorranumber, teises tulbas on metafoor, kolmandas on kontekst metafooriga, kus metafoor on alla kriipsutatud, ja neljandas tulbas on viide allikale. Allikale viitamisel on toodud Internetilehe nimetuse lühend ja kuupäev, millal ilmus tekst. Mugavuseks kasutati järgmiseid lühendeid: T – www.telegram.ee, M – www.muurileht.ee, S – www.sirp.ee.

2.3. AEG ON RESSURSS

Selles tabelis on metafoorid, kus esinevat sõna aeg võib interpreteerida kui ressursi: AEG ON RESSURSS, mis on võimalik raisata või kulutada.

Tabel 1. Metafoorid, kus AEG ON RESSURSS

Nr	Metafoor	Näide meediast	Allikas
Metafoor, kus AEG ON RESSURSS			
1.	Aega kulutama	Ja seda nii, et ei peaks toidutegemisele <u>kulutama</u> ei liiga palju <u>aega</u> ega raha...	T 8.02.2015
2.	Aega kuluma	Sarkastiliselt võiks ju lisada, et parem, kui lõpuks jääski vaid üks seadusandlik visionäär, <u>kulub</u> vähem <u>aega</u> ja raha.	S 5.12.2014
3.	Aega raiskama	Helmed, küsitluse tulemused, küsimused, kõik näitab, et <u>raiskasin aega</u> .	T 24.02.2015
4.	Ajaga toetama	... teatrid-trupid saavad realiseerida oma kõige erisugusemaid ideid ning et sealjuures <u>toetatakse</u> neid raha, ruumide ja <u>ajaga</u> .	S 19.12.2014
5.	Aeg avaldub	Seal leiab ta end ruumist, kus <u>aeg avaldub</u> ruumilise mõõtmena, võimaldades niimoodi ligipääsu Murphy lapsepõlvele...	S 19.12.2014
6.	Aega võtma	Või on äkki asi selles, et me ei <u>võta aega</u> , et neid lapsi mõista?	T 14.01.2015
7.	On/ ei ole aega	Tema abi Sandra Kamilova vastas meile, et kuna Mikseril on graafik täis, siis <u>ei ole</u> tal hetkel <u>aega</u> ...	T 24.02.2015
		... siis tal ei teki sellist iha, tal <u>pole</u> ka <u>aega</u> , energiat ega ka vahendeid...	T 28.02.2015

8.	Teatud aeg	Seetõttu uurisime kanepiteemat erakonnas juba <u>teatud aeg</u> , sest tundus kuidagi imelik olla narkootikumi propageerija.	T 25.02.2015
9.	Kaotatud aeg	... mille oleksin võinud jätta vaatamata, sest tagantjärele tundub see <u>kaotatud aeg</u> .	S 19.12.2014
Metafoor, kus AJAL ON RESSURSI KOGUS			
10.	Veidi aega	<u>Veidi aega</u> kindlasti nurisetaks, aga siis harjuvad nad ära.	T 26.02.2015
11.	Natukene aega	Iga <u>natukese aja</u> tagant pakutakse probleemile välja mõni uus lahendus.	T 7.02.2015
12.	Rohkem aega	Ometi võtab järjekindel ja süsteemne terminikorrastus ja õppevahendi loome määratult <u>rohkem aega</u> ning nõuab enamasti laiemat ja süvemat erialast pädevust kui artikkel.	S 5.12.2014
13.	Piisavalt aega	... aitab luua tunde, et päevas on <u>piisavalt aega</u> ning innustada tähendusrikast isiklikku muutumist.	T 6.02.2015
14.	Vähe aega	... ajanappus, energiapuudus, rabamine korraga mitmes töökohas, mis jätab <u>vähe aega</u> millegagi süvitsi tegelemisele, läbipõlemine, terviseprobleemid.	M 26.01.2015
15.	Palju aega	Samas, ükskõik kui <u>palju aega</u> ka ei antaks, ikka jääb päev puudu või on „öötöö”.	M 10.02.2015
16.	Tükk aega	... ekraanivärvid jäävad silmade taha värelema ka <u>tükk aega</u> pärast filmi vaatamist.	M 5.12.2014
17.	Suurem osa ajast	... aga <u>suurema osa ajast</u> oleme otse sündmuste keskel, SS-lastel kõrval, saades ka omal nahal tunda seda pinget, kuidas on olla märklauaks lähisõjas.	S 27.02.2015
18.	30-40% ajast	Kahjuks jääb tootmise korraldamise, materjali hankimise, transpordi, müügitöö ja turundamise kõrval loominguks ainult <u>30-</u>	S 19.12.2014

		<u>40% ajast</u> ning jätkuv mure on ...	
19.	Lühike aeg	Õnneks oli abikaasa koomas vaid <u>lühikest aega</u> ...	T 23.01.2015
20.	Pikk aeg	Ühel korral tekitas déjà vu tunne kohe uue déjà vu, nii et ta jäi <u>pikaks ajaks</u> korduva tunde lõksu.	T 2.02.2015

2.4. AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT

Alapeatükis esitati metafoore, kus aega kujutatakse ette füüsilise objektina, mis on võimalik käega katsuda või näha, millel on kuju, mis on võimalik kirjeldada.

Tabel 2. Metafoorid, kus AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT

Nr	Metafoor	Näide meediast	Allikas
Metafoor, kus AEG ON INSTRUMENT			
1.	Aega maha võtma	Nendega saab teostada erinevaid rituaale: uurida plaadiümbrist, vahetada plaadi poolt, <u>aega maha võtta</u> .	M 6.12.2015
2.	Aeg on tööriist	... kui meie teadvus loob universumi ning me lepime sellega, et <u>aeg</u> ja ruum on meie mõistuse <u>tööriistad</u> , siis surma ei saa eksisteerida.	T 12.02.2015
Metafoor, kus AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT, mida kasutab inimene			
3.	Aeg annab	Mälu kestvusele ja teadmisele, et <u>aeg annab</u> arutust tasapisi...	S 19.12.2014
4.	Aega haldama	Nad peavad jätkama ka siis, kui ülesanne on keeruline, <u>haldama</u> oma <u>aega</u> ja hoidma tähelepanu.	T 17.02.2015
5.	Aega kirjeldama	1920ndatel aastatel mõtles Briti astronoom Arthur Eddington välja mõiste “ajanool”, mis <u>kirjeldab aja</u> asümmeetrilist ühesuunalist kulgu.	T 5.02.2015
6.	Aega leidma	... palju asju, mille tegemiseks tal <u>aega ei leidu</u> , saavad ehk tehtud mõne tema koopia poolt kuskil paralleeluniversumis.	T 15.12.2014

7.	Aega otsima	Olin otsinud iseennast ajas, mida ma polnud valinud, nüüd <u>otsisin aega</u> , mis alati oli mulle kuulunud.	S 27.02.2015
8.	Aega nõudma	Korralik disain ei ole ka kiirtöö, see <u>nõuab aega</u> ja süvenemist.	M 14.12.2014
9.	Aega pühendama	Sellele tööle <u>pühendas</u> Stahl Rootsi võimude soovil ohtralt <u>aega</u> ja energiat.	S 5.12.2014
10.	Aega looma	Ometi võtab järjekindel ja süsteemne terminikorrastus ja õppevahendi <u>loome</u> määratult rohkem <u>aega</u> ning nõuab enamasti laiemat ja süvemat erialast pädevust kui artikkel.	S 5.12.2014
11.	Aega ootama	<u>Ootan aega</u> , kui tõlkekirjandust käsitletakse eesti kirjanduse ja kultuuri täieõigusliku osana, sest seda see ilmselgelt on.	S 27.02.2015
12.	Aega iseloomustama	Kas tegevuskunstist ehk per-for-mance'itest saab tuua välja midagi, mis on kõige aktuaalsem, <u>iseloomustab</u> kõige enam meie <u>aega</u> ?	S 9.01.2015

2.5. AEG ON LIIKUV OBJEKT

Antud alapeatükis on välja toodud erinevaid metafoore, kus ajast räägitakse nagu liikuvast objektist.

Tabel 3. Metafoorid, kus AEG ON LIIKUV OBJEKT

Nr	Metafoor	Näide meediast	Allikas
Metafoor, kus AEG ON LIIKUV OBJEKT			
1.	Aeg lendab	Nii see <u>aeg</u> siis <u>lendab</u> , aga kuhu?	S 12.01.2015
2.	Aeg liigub	Kas kusagil eksisteerib paralleeluniversum, kus <u>aeg liigub</u> tagurpidi?	T 5.02.2015
3.	Aeg möödub	... pole võimalik põgeneda selle carpe diem tunde eest, mis tuletab meelde, et <u>aeg möödub</u> liigagi kiiresti.	M 6.12.2014

4.	Aeg hajub	Peaasi et <u>aeg</u> koos oma looga eesti belletristikas udusse <u>ei haju</u> .	S 19.12.2014
Metafoor, kus AJAL ON LIIKUVA OBJEKTI TUNNUSED			
5.	Aja kulg	1920ndatel aastatel mõtles Briti astronoom Arthur Eddington välja mõiste “ajanool”, mis kirjeldab <u>aja</u> asümmeetrilist ühesuunalist <u>kulgu</u> .	T 5.02.2015

2.6. AEG ON MAHUTI

Ann Veismanni (2009: 118) arvates on ruumisuhete mõistmine ja väljendamine inimese jaoks olulise tähtsusega ja igapäevane ülesanne. Sellepärast, et ruumiväljendites peegeldub inimese ruumitunnetus ja -mõistestus. Ruumilised metafoorid põhinevad inimese kehalisel kogemusel, näiteks sellest, kuidas ta maas lamab ja üles tõuseb, või sellest, milline on inimese kehahoid rõõmu või kurbust tundes (Veismann 2009: 19).

Antud alapeatükis on esitatud metafoorid, mis on seotud ruumiliste iseloomustustega: ees – taga, ülal – all, sees – väljas, tühi – täis jne. On huvitav jälgida, kuidas aja ja ruumi mõisted seotud inimese teadvuses.

Tabel 4. Metafoorid, kus AEG ON MAHUTI

Nr	Metafoor	Näide meediast	Allikas
Metafoor, kus AEG ON MAHUTI			
1.	Ajas säilitama	Need igapäevaelu kõverpildid hüppavad ühtlast teravust <u>säilitades</u> nii <u>ajas</u> kui ruumis...	M 1.12.2014
2.	Ajas otsima	<u>Olin otsinud</u> iseennast <u>ajas</u> , mida ma polnud valinud, nüüd otsisin aega, mis alati oli mulle kuulunud.	S 27.02.2015
3.	Ajas olema	Mida tähendab <u>olla</u> inimene ühes <u>ajas</u> , kohas ja kultuuriruumis sündimise tõttu ning aegade ja kohtade vaheldumises?	S 27.02.2015
4.	Ajas tagasi minema	Kui me saaksime <u>minna</u> <u>ajas</u> <u>tagasi</u> ja nad sünnihetkel ära vahetada...	T 1.02.2015
5.	Vaatama ajas tagasi	Tema mälestusteraamatus „ <u>Vaatan</u> <u>ajas</u> <u>tagasi</u> “ (2003, koostaja Lea Arme) on esile	S 6.02.2015

		toonud aastate jooksul kogunenud materjale...	
6.	Ajas kasvama	See, et me oleme uuendusmeelne paremerakond, on <u>ajas</u> ainult <u>kasvanud</u> .	M 13.02.2015
7.	Ajas arenema	... pärandi mõiste muutub ja <u>areneb ajas</u> , mälestiste nimekirja korrastamine ja täiendamine on pidev protsess.	S 9.02.2015
8.	Ajas avarduma	... see vabastab inimese aegruumist üldse, kunst aga võimaldab end identsena tunda kogu aegruumiga, <u>avarduda ajas</u> ja ruumis.	S 5.12.2015
9.	Ajal kasutama	Uuemal <u>ajal</u> on leitud ja <u>kasutatakse</u> ka uuemat terminit: <i>visual poetry & sound poetry</i> ehk visuaalne ja heliluule.	S 27.02.2015
10.	Ajas muutuma	Pigem on tegu põhjaliku süsteemikirjeldusega ... samuti <u>ajas</u> muutuvate väärtushinnangute ja muinsuspõhimõtete kaardistamisega.	S 27.02.2015
11.	Ajas erinema	Samuti <u>erineb</u> iga ühiskond teistest nii <u>ajas</u> kui ruumis selle poolest...	S 23.02.2015
12.	Ajal tegema	Võin eksida, aga kõigis hilisemal <u>ajal tehtud</u> Ugala rollides on tal väike rõõmusäde nagu tüdrukul...	S 20.02.2015
13.	Ajas peegeldama	Hoone ... <u>peegeldab</u> suurepäraselt väärtushinnangute muutumist <u>ajas</u> .	S 27.02.2015
14.	Ajas orienteeruma	Selline inimene saab aru vähemalt kolmest erinevast keelest ja ta <u>orienteerub</u> nii <u>ajas</u> kui ruumis.	T 28.02.2015
15.	Aja piir	Puuduvad <u>aja</u> ja koha <u>piirid</u> – avaldada saab igal ajal ja sisuliselt kõikjal.	M 5.12.2014
Metafoor, kus AJAL ON RUUMI PARAMEETRID			
16.	Tühi aeg	...mul on seetõttu liiga palju <u>tühja aega</u> .	M 10.02.2015

2.7. AEG ON TEGIJA

Selles alapeatükis on toodud metafoorid, kus aeg on nagu inimene, kes saab näha, kuulda ja liikuda ruumis. Aeg ja inimene kuuluvad lahutamatult kokku, sest inimene ei saa eksisteerida ajast ära.

Tabel 5. Metafoorid, kus AEG ON TEGIJA

Nr	Metafoor	Näide meediast	Allikas
Metafoor, kus AEG ON TEGIJA			
1.	Aeg käitub	Kui vaadelda universumit biotsentrismi vaatenurgast, siis <u>aeg ja ruum ei käitu</u> nii jäigalt ja kiirelt...	T 12.02.2015
2.	Aeg valitseb	Eesti skulptuuris <u>valitsevad</u> praegu üsna põnevad <u>ajad</u> .	M 12.12.2014
3.	Aeg mõjutab	Viljandis oldud <u>aeg on mõjutanud</u> mind salajasemalt ja pikaldasemalt...	S 30.01.2015
4.	Aeg on muutunud	Zanussi viimaste aastakümnete filmid on küll samal teemal, aga <u>aeg on muutunud</u> .	S 5.12.2014
5.	Aeg tuleb tagasi	See <u>aeg ei tule enam kunagi tagasi</u> .	S 12.12.2014
6.	Aeg hakkab toimima	<u>Aeg hakkab toimima</u> meis endis, kuid kunst toimib hetkega.	S 12.12.2014
7.	Aeg näitab	Seda, kuidas ja miks Pariisi sündmusi terrorismivastases sõjas täpsemalt ära kasutatakse, <u>näitab aeg</u> .	T 12.02.2015
8.	Aeg mängib	<u>Aeg mängib</u> siin keskset rolli, progressiivne poliitika on üdini ajaline.	S 27.02.2015

2.8. AEG ON PERIOOD

Siin on esitatud metafoorid, kus aega kujutatakse ette perioodi või vahemikuna, kus midagi toimub, näiteks järjestikune tundide, päevade või aastaegade vaheldus.

Tabel 6. Metafoorid, kus AEG ON PERIOOD

Nr	Metafoor	Näide meediast	Allikas
Metafoor, kus AEG ON PERIOOD			
1.	Ajal elama	<u>Elame</u> huvitaval ajal.	M 14.12.2014
2.	Ajal leidma	Uuemal ajal on leitud ja kasutatakse ka uuemat terminit: <i>visual poetry & sound poetry</i> ehk visuaalne ja heliluule.	S 27.02.2015
3.	Üle aja kestma	Minu taust on seotud klassikalise muusika ja teatriga: klassikaline mitte ainult vanuse mõttes, vaid see on ka <u>kestnud üle aja</u> , nagu meistriteoste omene.	S 20.02.2015
4.	Õige aeg	Näib, et nüüd on kõige <u>õigem aeg</u> poliitikutele meenutada.	T 9.01.2015
5.	Õnnelik aeg	... filosoofiks kasvamise sihti silmas pidades oli kuuekümnendate aastate lõpp ja seitsmekümnendate algus suhteliselt <u>õnnelik aeg</u> .	S 6.02.2015
6.	Hea aeg	Aasta algus on <u>hea aeg</u> , mil selle asemel, et tegeleda välise maailmaga, võib vaadata hoopis enese sisse ja esitada endale üks elu tähtsamatest küsimustest: kes ma olen?	T 10.01.2015
7.	Ilus aeg	Kõik ju mäletavad seda <u>ilusat aega</u> , kui kirjanduse sihtkapitali ekspertgrupis oli mitu kirjandusmuuseumi töötajat...	S 30.01.2015
8.	Põnev aeg	Eesti skulptuuris valitsevad praegu üsna <u>põnevad ajad</u> .	M 12.12.2015
9.	Oluline aeg	... et nende jaoks on praegu väga <u>oluline aeg</u> , kuna seni kehtinud apteekide asutamispääs on õiguskantsleri poolt kuulutatud põhiseadusevastaseks.	T 15.12.2014
10.	Õudne aeg	Terve nõukogudeaja, millest meile räägitakse, et oli <u>õudne aeg</u> ...	T 28.02.2015
11.	Ohtlik aeg	Üheks teravamaks mõtteavalduseks sellest intervjuust oli Cheney väide, et USA-s on	T 29.02.2014

		praegu väga <u>ohtlik aeg</u> ...	
12.	Raske aeg	... leiavad raamatust ühe perekonna visa võitluse oma eluõnne ja au eest ka <u>rasketel aegadel</u> ning surematu soovi kindlustada seda kõike ka oma lastele.	M 16.02.2015
13.	Keeruline aeg	Tähelepanuväärne on see, et rasketel ja <u>keerulistel aegadel</u> on eesti rahvas ikka ja alati pöördunud maastike poole.	S 12.12.2014
14.	Ebasoodne aeg	Seened on omamoodi maagilised eluvormid: nad kasvavad väga kiiresti ja hämmastavad ümberkaudseid, seejärel tõmbuvad aga tagasi samblasse, et <u>ebasoodsad ajad</u> üle elada.	S 12.12.2014
15.	Sobiv aeg	Teisalt ... on kindlasti käes <u>sobiv aeg</u> julgemaks avalikuks aruteluks sellest, milline peaks olema meie paljude tubadega ringhäälingupalee tulevikus.	M 9.02.2015
16.	Uus aeg	<u>Uuemal ajal</u> on leitud ja kasutatakse ka uuemat terminit: <i>visual poetry & sound poetry</i> ehk visuaalne ja heliluule.	S 27.02.2015
17.	Erinevad ajad	Kas on üldse võimalik võrrelda filmide tegemist <u>erinevatel aegadel</u> ?	S 5.12.2015
18.	Pime aeg	Hääbumisest ja kaduvusest jutustav alatoon haakub meie detsembri alguse <u>pimeda ajaga</u> .	M 9.12.2014
19.	Ajavahemik	Triloogia lavalejõudmine on planeeritud <u>ajavahemikku</u> 2015–2017.	S 27.02.2015

2.9. Kokkuvõtvalt AJA – metafooridest meediatekside põhjal

Meediatekstide abil tehtud analüüs on näidanud, et aeg võib esineda erinevalt. Esimene rühm, mis esitati uurimuses, on metafoorid, kus aega kujutatakse ette ressursina, nt *aega kuluma, aega raiskama, ajaga toetama*. Samuti siin on sellised metafoorid, kus ajal on ressursi kogus, nt *natukene aega, piisavalt aega, palju aega*. Need metafoorid räägivad sellest, et aeg on väärtus eesti keele maailmapildis, mis on vajalik inimesele oma eesmärgi saavutamiseks. Inimene *kulutab ja raiskab aega* nagu raha, nagu ressursi, mis annab inimesele võimalust saavutada seda, mida ta tahab.

Järgmine rühm on AEG ON MAHUTI. Mahuti, kus on võimalik otsida – *ajas otsima*, olla – *ajas olema* või kasvata – *ajas kasvama*. Lisaks sellele võivad ajal olla ruumi omadused, nt *tühi aeg*. Aeg võib olla ka piiritletud ruumina – *aja piir*. Need kõik metafoorid kinnitavad seda fakti, et aeg ja ruum on seotud teineteisega, nad on lahutamatud inimese teadvuses.

Renate Pajusalu (2009: 122-123) kirjutas õpikus “Sõna ja tähendus”, et ruumi valdkond on väga populaarne semantika valdkond. Põhjus on selles, et ruum ja liikumine on esimesi valdkondi, mis inimene hakkab tajuma ja “mis inimesele on kogu elu jooksul tajutavad vahetu kogemuse kaudu”. Ja teine põhjus seisneb selles, et liikumine on inimesele geneetiliselt määratud valdkond, sest inimene eksisteerib ruumis, ta liigub ruumis kahel jalal. Seepärast ruum ja liikumine on üsna arusaadavad ja selged protsessid.

Alapeatükis “AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT” esitati metafoorid, kus aega kujutatakse ette füüsilise objektina, mida kasutab inimene oma igapäevases tegevuses. Siia kuuluvad sellesed metafoorid nagu *aega leidma*, *aega otsima*, *aega looma* jpt. Selles alapeatükis esitati metafoor, kus on võimalik täpselt ütelda, mis füüsiline objekt mõistetakse sõna *aja* all. See metafoor on AEG ON TÖÖRIIST. Selle alapeatüki kontekstid räägivad sellest, et aeg võib eksisteerida inimese teadvuses füüsilise objektina. Inimene sidub aega objektidega, millest ta saab aru, mis saab sõnadega seletada või käega katsuda.

Tänu uurimusele meediatekstide põhjal selgitati välja, et on olemas metafoorid, kus aeg toimetab tegevusi, mis on omased inimese jaoks. Aeg väljendub nendes metafoorides tegijana, nt *aeg käitub*, *aeg valitseb*, *aeg mängib*. Selle jaoks, et aru saada aja mõistet, inimene ajab aega enda läbi omistades talle oma võimeid ja omadusi. Minu meelest teab inimene kõige paremini eelkõige iseennast ja oma võimalusi, ja et aru saada abstraktest mõistest, millel ei ole vormi, värvi ega suurust, inimene peegeldab ajas iseennast. Sel juhul, kui inimene näeb abstraktses aja mõistes see, mis ta teab väga hästi, siis kõik muutub lihtsaks ja nii selgeks.

Järgmine mõistemetafoor on AEG ON PERIOOD. Selles rühmas on esitatud metafoore, kus aega kujutatakse ette perioodi või vahemikuna, nt *ajal elama*, *pime aeg*, *keeruline aeg*. Kuid nendes metafoorides on vaja natukene mõista. Võtame näiteks metafoori

keeruline aeg. Aeg ei saa iseenesest olla keeruline, keeruline on see, mis toimub antud perioodil.

Uurimuse käigus on leitud ka mitu metafoori, kus aega kujutatakse ette liikuva objektina, nt *aeg lendab*, *aeg liigub*, *aeg möödub*. See räägib sellest, et aega käsitleb inimene objektina, mis saab liikuda ruumis.

3. AJA METAFOORID FRASEOLOOGIAS

3.1. Fraseoloogia uurimismaterjalina

Asta Õimu (1993: 5) fraseoloogiasõnaraamatu eessõnas on kirjutatud, et fraseologismid on sellised “keelendid, mis moodustavad mõistelise terviku ja mille tähendus ei tulene nende koostisosade summast, neile on omane metafoorsus ja piltlikkus, nad ei ole sõnasõnalt tõlgitavad teise keelde ning sageli ei ole neil täielikku morfoloogilist paradigmat”. Näiteks fraseologism *tuld ja tõrva pritsiv naine andis oma üle aisa löönud mehele ilma pikemata pasunasse. Pasunasse andma* – seda väljendit pole võimalik tõlkida otseselt, sest sellel fraseologismil on olemas oma täpne tähendus, “näkku lööma” (Annik, Maisla 2011: 4).

Fraseologismid mängivad olulist rolli rahvakultuuriliste eripärade kindlakstegemises. V. Shkatova (2012: 209) kirjutas oma töös “Фразеологическая картина мира как объект лингвистического изучения”, et fraseologism peegeldab oma semantikas rahva kultuuri arenguprotsesse. Lisaks fraseologismid talletavad ja annavad edasi kultuuri hoiakuid ja stereotüüpe põlvest põlve. Fraseologismid peegeldavad kõige ilmekalt antud keele kõnelejate ilmanägemust, maailmavaadet ja nende kultuuri. Fraseoloogilises maailmapildis sisalduvad inimese teadmised maailmast, maailmast arusaamine (Shkatova 2012: 209-210).

Järgmine samm on välja selgitada, millistes fraseologismides esineb sõna *aeg* ja mis metafoorid peituvad neis fraseologismides.

Kokkuvõttes analüüsitakse fraseoloogia alusel saadud andmeid ning kõrvutatakse meediatekstide põhjal leitud metafooridega.

3.2. Uurimuse põhimõtted

Käesolev uurimus on pühendatud fraseologismi analüüsile. Uurimistöös kasutati fraseologisme, mis pärinevad Asta Õimu (2000) fraseoloogiasõnaraamatust ja mis sisaldavad sõna *aeg* metafoorilises tähenduses.

Kõik leitud fraseologismid esitati tabelites. Fraseologismide näited on esitatud tabelites ainult siis, kui need esinesid sõnaraamatus. Tabelites esitati ka fraseologismide tähendusi. Metafoorid on alla kriipsutatud.

3.3. Fraseologismid, kus AEG ON RESSURSS

Antud alapeatükis on vaadatud fraseologisme, mis sisaldavad metafoori, kus aeg esineb ressursina.

Tabel 7. Fraseologismid, kus AEG ON RESSURSS

Nr	Fraseologism	Näide	Fraseologismi tähendus
Metafoor, kus AEG ON RESSURSS			
1.	Õhku rikkuma	Käib koolis <u>õhku rikkumas</u> .	Asjatult aega raiskama.
2.	[kellelgi-millelgi] elupäevad on loetud; [kellelgi-millelgi] päevad on loetud	_____	Kellelgi on vähe aega elada jäänud, miski on oma eksisteerimist lõpetamas.
3.	[Kellelgi] ei ole (pole) peatust	Ega <u>olnud</u> nüüd <u>peatust</u> rebaselgi, - mõtles, et küllap need kaks on tulnud tema järele. A. Jakobson	Kellelgi ei ole enam aega, kellelgi läheb kiireks.
4.	Ei ole (pole) aega suudki maigutada	Terve päev on nii kiire, <u>et pole aega suudki maigutada</u> .	On väga kiire, pole aega, mahti.
5.	Ei ole (pole) aega ninagi nuusata	_____	Kellelgi pole hetkekski aega, kellelegi ei anta hetkekski aega.
6.	Aega surnuks lööma	<u>Löödi aega surnuks kaardimänguga</u> .	Aega raiskama, seda kasutult mööda saatma.
7.	Aega maha võtma	Treener <u>võttis</u> mängu jooksul kaks korda <u>aja maha</u> .	Kindlaksmääratud ajaks peatama (nt pallimänguvõistlust mängijate juhendamiseks).
		Tal oli tööst himu täis, <u>võttis aja maha</u> .	Mingist tööst, tegevusest puhkama, mingis töös, tegevuses vaheaega tegema.
8.	Nagu aeg lubab	Mina ei hakka rabelema, teen	Nii nagu aega on.

		<u>nagu aeg ja jõud lubab.</u>	
Metafoor, kus AJAL ON RESSURSI KOGUS			
9.	Palju vett on merre voolanud	Eesti esimese laulupeo aegadest on <u>palju vett merre voolanud.</u>	Mingist ajamomendist on juba palju aega möödunud.

Fraseologismid, mis on esitatud antud tabelis näitavad aega kui ressursi, kuid samas on huvitav, et fraseologismide ühisjooneks on see, et nad räägivad aja asjatust raiskamisest (inimene ei kasuta seda väärtuslikku ressursi otstarbekalt) ning kõik fraseologismid on negatiivse tähendusega.

Huvitav on ka see, et fraseologismides esinevad paralleelid õhu ja veega – ehk loodusnähtustega, mis pole stabiilsed.

3.4. Fraseologismid, kus AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT

Selles alapeatükis on esitatud fraseologismid, kus aeg esineb nagu füüsiline objekt.

Tabel 8. Fraseologismid, kus AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT

Nr	Fraseologism	Näide	Fraseologismi tähendus
Metafoor, kus AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT, mida kasutab inimene			
1.	Aega võtma	Ma pean <u>aega võtma</u> ja selle töö ära tegema.	Aega leidma.

3.5. Fraseologismid, kus AEG ON LIIKUV OBJEKT

Tabel 9. Fraseologismid, kus AEG ON LIIKUV OBJEKT

Nr	Fraseologism	Näide	Fraseologismi tähendus
Metafoor, kus AEG ON LIIKUV OBJEKT			
1.	Ajaga sammu pidama	Ta oli töukas noormees, püüdlik ja <u>ajaga sammu pidav.</u>	Kõige ajakohasega kursis olema, aja nõuetele vastama, kaasaegne olema.
2.	Ajaga kaasas käima	Vanaisa luges ajalehti ja <u>käis ajaga kaasas.</u>	Kõige ajakohasega kursis olema, aja nõuetele

			vastama, kaasaagne olema.
--	--	--	------------------------------

3.6. Fraseologismid, kus AEG ON PERIOOD

Fraseologismides on ka võimalik leida selliseid metafoore, kus AEG ON PERIOOD.

Tabel 10. *Fraseologismid, kus AEG ON PERIOOD*

Nr	Fraseologism	Näide	Fraseologismi tähendus
Metafoor, kus AEG ON PERIOOD			
1.	Omal ajal	<u>Omal ajal</u> oli tal mitu maja, nüüd pole ühtegi.	Ükskord, kunagi varem või hiljem, palju aja eest või palju aja pärast.
2.	Iga asi omal ajal {või natuke hiljem}	Küll sa jõuad mehele minna, enne lõpeta kool ära. <u>Iga asi omal ajal</u> .	Kannatusele manitsev ütlus.
3.	Pauk parajal ajal; pauk õigel ajal	See (jutt) oli õige <u>pauk õigel ajal</u> . J. Pärn.	Miski, mis on õigel ajal õigel kohal.
4.	Pidu katku ajal	(Sõja ajal)... Renis oli joomine, kaardimäng, „prassimine“ - <u>pidu katku ajal</u> - nii „moes“. R. Roht.	Pidu ja pillerkaar väga raskel, murelikul ajal.

3.7. Kokkuvõtvalt AJA – metafooridest fraseoloogiasõnaraamatu põhjal

Uurimuse tulemustel leidsin fraseoloogiasõnaraamatu põhjal 12 fraseologismi, mille koosseisus esineb sõna *aeg* ja 4 fraseologismi, mis tähendavad aega.

Uurimuse tulemuse põhjal on võimalik järeldada, et kõige suurem rühm on fraseologismid, kus AEG ON RESSURSS. Selles rühmas on esitatud selline fraseologism nagu *palju vett on merre voolanud*. See on väga ekspressiivne ja kujukas väljend, mille seletus ütleb meile sellest, et “mingist ajamomendist on juba palju aega möödunud”.

Järgmine rühm on fraseologismid, kus aeg väljendub perioodina. Sellesse rühma kuuluvad fraseologismid nagu *omal ajal* tähendusega “ükskord”, *pauk parajal ajal* –

“miski, mis on õigel ajal õigel kohal”, *päise päeva ajal* – “avalikult, kedagi häbenemata” jt.

Fraseoloogiasõnaraamatust on leitud ka väljendid, kus AEG ON LIIKUV OBJEKT, nt *ajaga sammu pidama*, mis tähendab “kõige ajakohasega kursis olema, aja nõuetele vastama, kaasaegne olema” ja sama tähendusega fraseologism *ajaga kaasas käima*.

Fraseologismis *aega võtma* tähendusega “aega leidma” peitub mõistemetafoor AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT, mida kasutab inimene.

4. KOKKUVÕTVALT ANALÜÜSIST MEEDIA TEKSTIDE JA FRASEOLOOGIASÕNARAAMATU PÕHJAL

Antud uurimused meediatekstide ja fraseoloogiasõnaraamatu põhjal näitasid, et aeg võib esineda erinevalt. Esimene rühm, mis ilmnes nii meediatekstides kui ka fraseoloogias on metafoorid, kus aega kujutatakse ette ressursina. Metafoor AEG ON RESSURSS näitab, et aeg seostub eesti keele maailmapildis kõigepealt ressursiga, mis on võimalik raisata või kulutada, nt *aega raiskama*, *ajaga toetama*, *aega kuluma*. Inimene kasutab aega nagu raha, nagu ressursi, mis on vajalik, mis aitab inimesel normaalselt elada sootsiumis. Fraseoloogiasõnaraamatus leitud metafoorid, nagu näiteks *palju vett on merre voolanud*, *õhku rikkuma* väljendavad aega loodusvaradena, ressursina, mis on ka tähtis inimese elamiseks, sest ükski inimene ei saa elada ilma vee ja õhuta.

Meediatekstides esines ka suurel arvul metafoore, kus aeg on tihedalt seotud ruumiga, nt *ajas olema*, *ajas säilitama*, *ajas orienteeruma*. On võimalik oletada, et põhjus seisneb selles, et inimene ei saa olla ruumita. Terve elu kestel asub inimene erinevates ruumides: majas, toas ja üldse maailmas. Seepärast on võimalik ütelda, et inimese teadvuses ei saa aja mõiste eksisteerida ruumita. Ann Veismann (2009: 118) kirjutas oma töös “Eesti keele kaas- ja mäarsõnade semantika võimalusi”, et ruumisuhete mõistmine ja väljendamine on inimese jaoks olulise tähtsusega ja igapäevane ülesanne.

Järgmine mõistemetafooriline rühm on AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT. Nendes metafoorides aeg väljendub objektina, mida kasutab inimene oma igapäevases elus. Võtame näiteks metafoori *aega otsima*, on arusaadav, et otsida inimene saab ainult seda, mis on võimalik kaotada, aga ajaga seda pole võimalik teha otseses mõttes. Metafooris *aega otsima* mõistab inimene aja all mingi materiaalselt objekti, mis on võimalik käega katsuda või näha.

Tänu uurimusele meediatekstide põhjal jõuti järeldusele, et eesti keele maailmapildis on olemas metafoorid, kus aeg saab toimetada tegevusi, mis on omased inimese jaoks. Nendes metafoorides saab iga meist leida inimese tegevusi, nt *aeg tuleb tagasi*, *aeg hakkab toimima*, *aeg mängib*. Seepärast annab see võimalust väita, et inimene ja aeg on tihedalt seotud omavahel eesti keele maailmapildis.

Uurimistöös on esitatud ka metafoore, kus AEG ON PERIOOD, nt *ajal elama, raske aeg, pime aeg, iga asi omal ajal*. Inimene räägib ajast, nagu perioodist, kus toimub midagi head või halba. Aeg ei saa olla iseenesest pime või hele, raske või õnnelik, sest see on abstraktne mõiste. Nt *raske aeg* on metafoor, mis näitab, et mingil perioodil toimub või toimus midagi, mis oli inimese jaoks keeruline, raske või ebameeldiv.

Mõistemetafoor AEG ON LIIKUV OBJEKT. Sellesse rühma on kogutud kõik leitud metafoorid, mis väljendavad seda, et AEG ON OBJEKT, mis saab liikuda ruumis, mis ei seisa paigal, nt *aeg liigub, aeg möödub* või *aeg hajub*. Need metafoorid räägivad sellest, et aeg ei ole liikumatu objekt. Näiteks on võimalik näha metafooris *aeg lendab* isegi aja kiirust, et aeg liigub nii kiiresti, et isegi lendab.

Metafoorid AEG ON RESSURSS, AEG ON MAHUTI, AEG ON FÜÜSILINE OBJEKT, AEG ON TEGIJA (INIMENE), AEG ON PERIOOD, AEG ON LIIKUV OBJEKT näitavad, et inimene kujutab aega ette nagu midagi lihtsat, arusaadavat ja kättesaadavat. On võimalik oletada, et see on seotud sellega, et inimese jaoks on lihtsam aru saada sellest, mida ta teab, tunneb ja näeb.

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös otsiti vastust küsimusele, kuidas (mis metafooride, kujundite abil) esineb aeg eesti keeles, milliseid metafoore kasutatakse rääkides ajast. Töö hüpotees seisnes selles, et aeg avaldub erinevate kujundite abil, üldjuhul lihtsamate asjade ja nähtuste kaudu.

Metafooride kindlaksmääramiseks analüüsiti tekste kolmest meediaportaalist: Telegram.ee (<http://www.telegram.ee>), Mürileht.ee (<http://www.muurileht.ee>) ja Sirp.ee (<http://www.sirp.ee>). Ja analüüsimiseks võeti ainult need kontekstid, kus esines sõna *aeg*. Samuti, et teha enam põhjalikku järeldust, analüüsiti ka fraseologisme Asta Õimu fraseoloogiasõnaraamatust (2000). Fraseoloogiasõnaraamatust võeti nii need fraseologismid, kus esineb sõna *aeg*, kui ka need fraseologismid, mille tähendus on seotud ajaga. Kokku leiti 96 metafoori. Kõik metafoorid jagati rühmadeks ja esitati tabelites.

Uurimuse tulemused on näidanud, et aeg väljendub erinevates asjades ja nähtustes. Esimene rühm, mis esitati uurimuses, on metafoorid, kus aeg esineb ressursina. Uurimuse käigus avastati ka seda, et aega saab olla teatud kogust, nagu ressursi, nt *natukene aega*, *piisavalt aega*, *palju aega*. Need metafoorid räägivad sellest, et inimene kujutab aega ette ressursina, mis on vajalik inimese eluks.

Järgmine rühm on AEG ON MAHUTI. Lähtudes metafooridest, mis esitati antud rühmas, on võimalik ütelda, et aeg ja ruum on lahutamatud teineteisega eesti keele maailmapildis. Oletatavasti, põhjus on selles, et inimene orienteerub ruumis, seega ruumi parameetrid on inimese jaoks olulised.

Veel üks rühm on metafoorid, kus aeg avaldub füüsilise objektina. Need metafoorid räägivad meile sellest, et aeg seostub meid ümbritsevate objektidega, mis inimene saab näha, käega katsuda ja tunnetada.

Mõistemetafoorides nagu *aeg valitseb*, *aeg mängib*, *aeg näitab* peegeldab inimese tegevusi, mis teeb igapäev oma tavalises elus.

Uurimuses esitati ka metafoore, kus AEG ON PERIOOD, millal toimub midagi head või halba, nt *õnnelik aeg*, *keeruline aeg*, *oluline*.

Viimane väike mõistemetafooriline rühm, mis kujunes ajakirjanduskeele metafooride ja fraseologismide põhjal, on liikuv objekt ja aeg. Liikuv objekt ja aeg on seotud teineteisega nendes metafoorides nagu *aeg lendab*, *aeg möödub*, *aeg hajub*. Need metafoorid, kus aega kujutatakse ette liikuva objektina kinnitavad seda fakti, et aega käsitleb inimene objektina, mis saab liikuda ruumis.

Käesolev uurimus andis meile võimalust väita, et aeg avaldub eesti keele maailmapildis erinevalt. Ajal võivad olla erinevad tunnused. Aeg võib esineda erinevate objektide või nähtustena. Inimese teadvuses toimub aja arusaamine metafooriliselt, sest aeg on abstraktne nähtus ja sellel ei ole suurust, värvi ega vormi, mis annaks inimesele võimalust iseloomustada aega täpselt ja otseselt.

KIRJANDUS

Ageev = Агеев П. А. Базовые концептуальные метафоры в экономической терминосистеме (на материале русского языка) // Коммуникативные аспекты языка и культуры II часть. Томск. 2013. С. 3-6.

Anisimiva = Анисимова Л. А. Лексические особенности языка современной российской качественной и массовой прессы. Неологизмы. Москва. 2010. <http://www.dissercat.com/content/leksicheskie-osobennosti-yazyka-sovremennoi-rossiiskoi-kachestvennoi-i-massovoi-pressy-neolo> (viimati vaadatud 20.05.2015).

Annik, Sirje; Maisla, Diana 2011. *Eesti keele fraseoloogia*. Tartu Ülikooli Narva Kolledž http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17863/Eesti_keeles_fraseoloogia.pdf?sequence=1 (viimati vaadatud 20.05.2015).

Annus, Epp 2002. *Kuidas kirjutada aega*. Tallinn: Underi ja Tuglase kirjanduskeskus.

Aprsjan = Апресян, Ю. Д. Избранные труды. Том II. Интегральное описание языка и системная лексикография. Школа „Языки Русской Культуры”. Москва. 1995.

Budaev; Chudinov = Будаев. Э. В.; Чудинов А. П. Когнитивная теория метафоры: новые горизонты // Известия Уральского Федерального университета. 2013. № 1. С. 6-13.

Budaev = Будаев Э. П. Становление когнитивной теории метафоры // Лингвокультурология. 2007. № 1. С. 16-32.

Degel, Larissa 2005. Värvinimetuste semantikast eestlaste ja venelaste maailmapildis. *Keel ja Kirjandus* 2: 99-115.

Kaasik, Kadri 2004. Euroopa Liiduga seotud metafoorid Eesti ajakirjanduses. *Oma Keel* 2: 15-26.

Kaltashkina = Калташкина Е. Ю. Роль и значение концептуальной метафоры в британском политическом медиа-дискурсе // Вестник Челябинского государственного университета. 2012. № 28. С. 74-79.

Kasik, Reet 2009. Meediakeele reguleerimises. *Sirp* <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/varamu/meediakeele-reguleerimisest/> (viimati vaadatud 22.04.2015).

Konnova = Коннова М. Н. Концептуальные метафоры времени в современном английском языке. Калининград. 2007

<http://www.dissercat.com/content/kontseptualnye-metafory-vremeni-v-sovremennom-angliiskom-yazyke> (viimati vaadatud 20.05.2015).

Kruut, Jaane 2013. Keel / язык metafoorina eesti ja vene keele maailmapildis.

http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/32520/Jaane_Kruut.pdf?sequence=1 (viimati vaadatud 20.05.2015).

Lakoff, George; Johnson, Mark 2011. Metafoorid, mille järgi me elame. Tallinn: TLÜ Kirjastus

Maslova = Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва. 2001.

Pajusalu, Renate 2009. *Sõna ja tähendus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Põhjala, Priit 2011. Metafoorid tänapäeva Eesti meedias. *Sirp* <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/metafoorid-taenapaeeva-eesti-meedias/> (viimati vaadatud 20.05.2015).

Shkatova = Шкатова В. В. Фразеологическая картина мира как объект лингвистического изучения // Вестник Ленинградского государственного университета им. А.С. Пушкина. 2012. № 1. Т. 7. С. 208-215.

Soosaar, Sven-Erik 2003. Kust on pärit eesti aeg. *Oma keel* 1: 20-25.

Sutrop, Urmas 1999. Meie esivanemate rahvatarkus ja maailmapilt: mida keel mäletab? *Mäetagused* 11: 113-119.

Ter-Minasova = Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва. 2000.

Tenjes, Silvi 2010. *Semantika*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Timonina = Тимонина М.С. Метафора в художественной системе драматургии Л.М. Леонова. Тамбов. 2008 <http://www.dissercat.com/content/metafora-v-khudozhestvennoi-sisteme-dramaturgii-lm-leonova> (viimati vaadatud 20.05.2015).

Tjunjajev = Тюняев А.А. Рассуждения о времени и пространстве. 2001. <http://www.dazzle.ru/theory/vremeninet.shtml> (viimati vaadatud 20.05.2015).

Tragel, Elli Marie 2014. Mis on aeg? *Kirik & Teoloogia* <http://kjt.ee/2014/06/mis-on-aeg/> (viimati vaadatud 20.05.2015).

Tragel, Ilona 2002. Kognitiivne lingvistika mujal ja meil. *Teoreetiline keeleteadus*

Eestis. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 4: 272-286.

Tragel, Ilona 2002. Kognitiivsest lingvistikast. Mida kognitiivne tähendab ja mis tal keelega pistmist on? *Oma keel* 1: 5-11.

Vainik, Ene; Velt, Anneli 2006. Viha metafoorid ja kognitiivne mudel eesti keeles. *Keel ja Kirjandus* 2: 104-122.

Veismann, Ann 2009. Eesti keele kaas- ja määrsõnade semantika võimalusi. Tartu Ülikooli Kirjastus.

<https://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/10089/Veismannann.pdf?sequence=1> (viimati vaadatud 10.05.2015)

Õim, Asta 1993. Fraseoloogiasõnaraamat. Tallinn.

Õim, Asta 2000. Fraseoloogiasõnaraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Õim, Asta 2002. Metafoor ja juurikad. *Oma keel* 2: 22-35.

Õim, Asta 2011. *Komistusi metafooridega*. Tartu: Keelehooldekeskus

Õim, Haldur 2008. Kognitiivne pööre. *Keel ja Kirjandus* 8-9: 617-627.

ALLIKAD

EKK = Eesti keele käsiraamat. <http://www.eki.ee/books/ekk09/> (viimati vaadatud 22.04.2015).

SUMMARY: TIME AS A METAPHOR IN MEDIA TEXTS AND PHRASEOLOGY

This work is dedicated to the exploration of TIME-metaphors based on media texts and phraseology. The aim of the present research is to find out through which shapes time is expressed in the worldview of Estonian language. The hypothesis of the work states that the time manifests itself through simple things and phenomena.

The concept of time is among the most complicated phenomena in the modern reality, as the concept of time is abstract and every culture has its own personal, genuine or borrowed concept of time system (Konnova 2007). Time cannot be explained or described directly, because the time has no form, color or size, it cannot be perceived and touched. A person cannot describe time as a flower or a book, because time exists only in our minds.

The first part of the work provides an overview of the concepts that are related to metaphors. It consists of three chapters. Chapter I considers "the linguistic image of the world". Chapter II observes the concept of metaphor and cognitive metaphor theory. And, in the end, the final chapter of the first part reveals the metaphoricity of the concept of time.

The second part of the present research refers to media texts. Three media portals were chosen for the analysis: Telegram.ee (<http://www.telegram.ee>) Müürileht.ee (<http://www.muurileht.ee>) and Sirp.ee (<http://www.sirp.ee>). The research is based on the qualitative analysis of the material, which allows to obtain information on how the word *time* is represented in media texts.

In addition to the study, that was performed using media texts, metaphors were examined on the basis of Asta Õim's (2000) phraseological dictionary. And in case of phraseologies, similar research methods were put to use that have been previously applied to the analysis of media texts.

In total, 96 metaphors were found. All the metaphors were divided into groups and presented in tables according to their meaning.

The study was able to establish that time can occur in various matters and phenomena. The first group represents a study of metaphors, where time exists as a resource. The study also revealed that the time can be of a certain amount, just like the resource, for example *natukene aega, piisavalt aega, palju aega* (*for a short time, enough time, a lot of time*). These metaphors suggest that for the human time is a resource, which is necessary for human life.

The next group is TIME IS A CONTAINER. Proceeding from the metaphors, which are represented in this group, it is possible to say that time and space are integral with each other in the worldview of Estonian language. Presumably, a person cannot exist without space and that is why it is hard or even impossible for one to imagine time without space.

In the Another group of metaphors time is expressed as a physical object. These metaphors are telling us that human consciousness still associates time with surrounding objects that person can see, touch and feel.

Conceptual metaphors TIME AS A DOER. Metaphors like *aeg valitseb, aeg mängib, aeg näitab* (*time rules, time plays, time shows*) reflect individual activities of a person that he does in his everyday life.

The study also presented such metaphors as TIME IS A CONTAINER, when something good or bad happens, for instance, *õnnelik aeg, keeruline aeg, oluline* (*happy time, difficult times, important*).

And the last small group of conceptual metaphors, that was formed on the basis of metaphors and phraseologisms of media language, is moving object and the time. Moving object and time are related to each other in such metaphors as *aeg lendab, aeg möödub, aeg hajub* (*the time flies, time passes, time fades*). These metaphors, in which time is conceived as a moving object, confirm the fact that a person considers time as an object that you can move around the room.

The following research gave us the opportunity to claim that the time is manifested in different ways in the worldview of Estonian language. Time may have different features. Time may act as different objects or phenomena. In the mind of a human being an understanding of time comes metaphorically, because time is an abstract

phenomenon, which does not have size, color or shape, features that normally give people the opportunity to characterize time accurately and directly.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Anna Gerasjova

(sünnikuupäev: 27.06.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “AEG METAFLOORINA MEEDIA TEKSTIDES JA FRASEOLOOGIAS” mille juhendaja on Larissa Degel,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas, **20.05.2015**